
ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

УДК 339.7

В. П. КОЛОСОВА,
*доцент, кандидат економічних наук,
директор Департаменту співробітництва з міжнародними організаціями
Міністерства фінансів України
(Київ)*

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ

Досліджено основні теоретичні підходи до економічної сутності фінансових ресурсів міжнародних організацій та їх впливу на економічний розвиток країн. Зазначено необхідність зваженого підходу до оцінки співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями та з'ясування переваг і недоліків залучення до національних економік капіталу цих інституцій.

Ключові слова: міжнародні фінансові організації, економічний розвиток, фінансова допомога, фінансові ресурси.

V. P. KOLOSOVA,
*Assoc. Professor, Cand. of Econ. Sci.,
Director of the Department of Collaboration with International Organizations
at the Ministry of Finances of Ukraine
(Kyiv)*

INFLUENCE OF INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS ON COUNTRY'S ECONOMIC DEVELOPMENT: THEORETICAL QUESTIONS

The main theoretical approaches to the economic essence of the financial resources of international organizations and their influence on the economic development of countries are studied. The necessity of a deliberate approach to the estimation of the collaboration with international financial organizations and to the elucidation of advantages and shortcomings of the attraction of the capital of those institutions to the national economies is indicated.

Keywords: international financial organizations, economic development, financial aid, financial resources.

Системна співпраця з провідними міжнародними фінансовими організаціями (МФО) сприяє вирішенню багатьох ключових фінансово-економічних і соціальних проблем розвитку як окремих країн, так і глобального економічного простору. У першу чергу, до них відносяться усунення диспропорцій платіжних балансів, дефіцитів державних бюджетів, радикальні економічні та соціальні реформи країн з перехідним типом економіки, в тому числі й України, яких не можна було досягти тільки за рахунок внутрішніх макростабілізаційних чинників. Крім того, співпраця

© Колосова Вікторія Павлівна (Kolossova Viktoriya Pavlivna), 2016; e-mail: kolossova@minfin.gov.ua.

України з МФО свідчить про прагнення швидше інтегруватись у світове господарство та сподівання на отримання країною консультативної та фінансової допомоги для подолання наслідків криз і досягнення економічного розвитку.

Відзначаючи провідну роль МФО в забезпеченні структурних реформ в Україні, варто підкреслити важливість ефективного діалогу для розвитку продуктивних зв'язків. Поступове зміцнення відносин з МФО повинне передбачати поглиблення консультативно-дорадчого співробітництва та формування індивідуальних рішень, які максимально відповідатимуть українським реаліям, сприятимуть зміцненню державних фінансів і прискоренню економічного зростання. Співпраця України з МФО повинна бути спрямована на істотне підвищення результативності спільних проєктів у державному секторі.

В умовах подолання негативних наслідків світової фінансово-економічної кризи та необхідності відновлення економічного зростання співробітництво з МФО спрямовується на залучення додаткових фінансових ресурсів для реформування національної економіки, реалізації пріоритетних системних та інвестиційних проєктів. У сучасній системі міжнародних відносин ресурси МФО за умови їх ефективного використання є важливим джерелом ресурсного забезпечення реалізації пріоритетних проєктів і завдань соціального та економічного розвитку, інструментом інституційних перетворень та міжнародної інтеграції. Таким чином, **мета статті** — узагальнити результати співпраці окремих країн з провідними МФО.

Світовий банк, МВФ, ЄБРР займають особливе місце в міжнародних економічних відносинах та істотно впливають на державні програми розвитку в багатьох країнах. Збільшення обсягів залучення зовнішніх кредитних ресурсів як інструменту економічних реформ національних економік завжди зумовлювало увагу дослідників до цієї сфери міжнародних фінансово-економічних відносин. Водночас виникнення гострих кризових явищ у світових фінансах і окремих країнах, відсутність дійових механізмів їх подолання робили і роблять МФО об'єктом численних критичних публікацій. Вплив ресурсів МФО на динаміку економічного розвитку окремих національних економік поки що не дістав глибокого теоретичного висвітлення, узагальнення та аналізу.

У працях, присвячених діяльності міжнародних економічних організацій, ресурси зазвичай визначаються як інструмент сприяння економічному розвитку. Деякі дослідники розглядають різноманітні аспекти співпраці з МФО, пов'язані з отриманням та наданням зовнішньої допомоги, і аналізують основні теоретичні підходи до впливу фінансових потоків на розвиток країн. Наприклад, Ю. Зайцев робить висновок, що допомога — це захід тимчасового характеру, її ефективність залежить від інших факторів розвитку, в тому числі від дій національних урядів країн, які розвиваються [1].

Серед дослідників існує точка зору, що, надаючи допомогу, багаті країни керуються специфічними мотивами: прагненням купити політичну стабільність і політичних союзників. Крім того, найбагатші країни найчастіше погано розуміють логіку дій реципієнтів, оскільки, як правило, схильні поширювати власну логіку поведінки на інших і стверджують, що фінансова допомога відіграє маргінальну роль за наявності стійкого реформаторського уряду. Ключовим фактором забезпечення економічного зростання в країнах, які розвиваються, має бути створення ринкових та демократичних інститутів. Надання гуманітарної допомоги спричиняє додаткові перешкоди для їх формування, хоча сприяння будівництву

інститутів – як політичних, так і економічних – має бути пріоритетним напрямом надання допомоги. Природно, що питання впливу міжнародної допомоги на економічне зростання в західному науковому середовищі висвітлено набагато ширше, ніж у країнах з перехідною економікою, а гострі наукові дебати на цю тематику тривають там не одне десятиліття.

Навколо даної тематики активне обговорення ведеться з того часу, як П. Розейнштейн-Родан ще у 1943 р. обгрунтував доцільність надання фінансової допомоги країнам Східної та Південно-Східної Європи. Існує цілий ряд наукових праць, присвячених вивченню впливу зовнішньої допомоги на економічний розвиток країн-реципієнтів. При цьому дослідники підходять до вирішення даного питання з різних науково-методологічних позицій, фокусують увагу на численних аспектах надання допомоги, вивчають усі можливі рівні її впливу на економічні процеси в країнах-реципієнтах, використовують окремі економетричні та статистичні підходи для моделювання зазначеного впливу. Наукова спільнота не має єдиного підходу з даного питання.

Водночас позитивна оцінка впливу міжнародної допомоги на економічний розвиток стала, беззаперечно, домінуючою в економічній літературі 1950–1960-х років. Вона була підкріплена ефективною організацією та позитивними результатами реалізації “плану Маршалла”. Цю тему вперше в українській науковій літературі висвітлено ще у 2000 р. в журналі “Стратегічна панорама” [2], але детально розглянуто на сторінках журналу “Економіка України” в дискусії, яку ініціював академік В. Геєць [3; 4]. Успіх “плану Маршалла” у відтворенні Європи створив враження, що достатньо дати бідним країнам капітал, вкласти його в деякі пріоритетні сектори, і це забезпечить швидкі темпи економічного зростання. Саме такий підхід набув поширення в 1950-ті роки, коли ряд економістів (багато з яких групувалися навколо Світового банку) зосередилися на виробленні стратегії розвитку бідних країн. У даному контексті доцільно виокремити напрацювання П. Самуельсона та П. Мюрдаля, які обгрунтували концепцію подолання “порочного кола бідності”. П. Самуельсон вважав, що відсталі країни не можуть “стати на ноги”, оскільки їх виробництво перебуває на такому низькому рівні розвитку, що не дозволяє налагодити економіку і створити капітал, необхідний для підвищення загального рівня життя [5, р. 5–49]. Багато авторів пов’язували вирішення цих завдань безпосередньо з формуванням системи централізованого регулювання та планування. Крім того, вважалося, що стимулювання економічного зростання неможливе без надання масштабної фінансової допомоги. Важлива роль у забезпеченні її ефективності відводилася наявності у країни чіткого та деталізованого державного плану розвитку економіки.

Проте поступово впевненість у необхідності та беззастережності надання зовнішньої допомоги послаблювалася. По-перше, за часів реалізації “плану Маршалла” донор і реципієнти були країнами приблизно одного рівня соціально-економічного та культурного розвитку. На початку 1950-х років США були значно багатшими за післявоєнні країни Європи, проте бідність європейських держав стала наслідком війни, а не соціально-економічної (системної) відсталості. По-друге, для ефективного економічного зростання не вистачало одного чинника – капіталу, тоді як усі інші передумови (інститути ринкової демократії, людські ресурси) були в наявності. Зовнішня допомога для фінансування капітальних витрат забезпечила стійкі та високі темпи економічного зростання в європейських державах. Саме ви-

сокий рівень соціально-економічного розвитку, включаючи адекватність політичних інститутів, зумовив ефективність зовнішньої допомоги європейським країнам; посилення ж наукового скепсису ґрунтувалось, у першу чергу, на досвіді надання міжнародної допомоги африканським державам, яким так і не вдалося продемонструвати позитивний зв'язок між її обсягами і темпами економічного розвитку.

Оскільки надана допомога на практиці не завжди забезпечувала країнам-реципієнтам економічний розвиток та зростання макропоказників, економісти звернули увагу на більш практичні запитання, зокрема, яким має бути оптимальний розмір допомоги, чому в деяких країнах-реципієнтах така допомога позитивно впливає на економічне зростання, і за яких умов це можливо? При цьому багато вчених почали активно використовувати поняття "ефективність зовнішньої допомоги".

Отже, сьогодні становлять інтерес такі основні запитання: яким є взаємозв'язок зовнішньої допомоги та економічного зростання, і які параметри на нього впливають (наприклад, залежність від якості економічної політики в країні, яка отримує допомогу)? Активну роль при вивченні цих питань відіграють самі міжнародні організації — Світовий банк, МВФ, ЄБРР, які виділяють чималі ресурси на дослідження. Останні, сфокусовані на мікрорівні, свідчать переважно про позитивний вплив зовнішньої допомоги на досягнення проектних цілей. У свою чергу, результати, отримані на макрорівні, є суперечливими — зовнішня допомога може мати як негативний, так і позитивний вплив на економічний розвиток, а ряд досліджень засвідчив "неістотний" вплив у термінах статистики. Така суперечність у науковій літературі дістала відповідну назву — "мікро-макро парадокс". Сам термін "мікро-макро парадокс" уперше з'явився у праці П. Мослі "Ефективність допомоги: мікро-макро парадокс" [6]. До причин його виникнення відносять такі: помилки у вихідних статистичних даних, що стосуються як мікро-, так і макродослідження; взаємозамінюваність допомоги в межах публічного сектору; зворотний ефект від заходів, фінансованих донорською допомогою, який полягає в негативному впливі на приватний сектор. До П. Мослі більшість дослідників впливу допомоги на економічне зростання, які здійснювали емпіричний аналіз, дотримувалися думки про прямий та лінійний зв'язок між обсягом наданої допомоги і темпами економічного зростання. Після П. Мослі дослідження почали вестись у різних напрямках, зокрема, чимало вчених стали активніше вивчати причини негативних наслідків надання міжнародної допомоги в контексті сприяння економічному розвитку (йдеться про збільшення корупції, угасання приватної ініціативи тощо). Частина праць була присвячена підтвердженню або спростуванню самої гіпотези існування мікро-макро парадоксу.

П. Бауер, який здобув імідж провідного критика ідеї фінансової допомоги задля економічного зростання, пояснив головні причини неефективності зовнішньої допомоги для країн, які розвиваються. Його висновки ґрунтувалися на емпіричних даних з країн Африки та Азії. Зокрема, він вважав, що зовнішня допомога є методом перерозподілу коштів з багатих країн на користь заможних політиків та чиновників, які перебувають при владі в бідних країнах [7]. Незважаючи на жорстку позицію, П. Бауер не був прихильником ідеї повної відмови від надання міжнародної допомоги і вважав, що гранти в рамках програм допомоги необхідно виділяти на "усвідомлено диференційованій" основі. На його думку, програми допомоги слід пропонувати тільки тим урядам, чия внутрішня і зовнішня політика найбільше відповідає цілям підвищення добробуту народу і, насамперед, еконо-

мічному розвитку країни. Допомога повинна надаватись урядам, які намагаються добитися цього шляхом ефективного адміністрування, виконання основоположних функцій державної влади і ліберальної економічної політики. Критичні зауваження та рекомендації П. Бауера найчастіше ігнорувалися міжнародними донорами, однак його ідеї були визнані економістами, які спеціалізуються на питаннях економічного розвитку і фактично опонують представникам ліберального напрямку, які відстоюють ідею економічної свободи.

Критичне ставлення до зовнішньої допомоги відображено і в працях А. Дітона, який здобув Нобелівську премію з економіки у 2015 р. [8]. Він має багатий досвід аналізу даних з країн, які розвиваються, і стверджує, що зовнішня допомога підриває підвалини держави і таким чином робить ці країни ще більш слабкими. Зокрема, зовнішня допомога розриває фіскальні зв'язки між державою і платниками податків, уряд перестає бути заінтересованим у наданні адекватних суспільних благ своїм виборцям. Отже, допомога підриває те, чого бідні люди потребують найбільше, – формування ефективного уряду, який би вирішував проблеми суспільства. Автор закликає істотно скоротити обсяги допомоги бідним країнам і вважає, що таке скорочення є одним з дійових способів реальної допомоги країнам-реципієнтам, як і обмеження торгівлі зброєю, поліпшення торговельної політики, надання технічних консультацій, не прив'язаних до допомоги, а також створення ефективних ліків проти певних захворювань. Тема, якої торкається А. Дітон, була підтримана міжнародними оглядачами, які звертали увагу на те, що за своєю сутністю зовнішня допомога для країни-реципієнта є аналогом “ресурсного прокляття” для країн, які є багатшими на сировину. Така допомога, як і значні запаси нафти, розбещує уряд і унеможливорює корисні реформи.

Самі міжнародні організації, зокрема Світовий банк, вважають, що допомога є ефективною тільки в тому разі, коли країна-реципієнт здійснює розумну економічну політику. Підхід до розподілу коштів на потреби розвитку, заснований на принципі селективності, мета якого – уникнути помилки, користується популярністю як у прихильників ринкової економіки, так і у практиків, які займаються проблемами розвитку. Збільшенню популярності селективного підходу сприяла криза в Греції, яка черговий раз поставила під сумнів ефективність надання міжнародної допомоги.

Доцільність здійснення зовнішньої допомоги в контексті гіпотези про так звану “пастку бідності” обґрунтував Дж. Сакс. Він також визначив основні необхідні параметри цієї допомоги. “Пастка бідності” – це стан економіки, за якого існують самопідтримуючі механізми, що перешкоджають розвитку. Термін “пастка бідності” часто використовується для опису поточного стану країн Африки і Південно-Східної Азії, які переживають тривалу економічну стагнацію, незважаючи на сталий економічний розвиток світової економіки в цілому. На думку вченого, головний спосіб подолати “пастку бідності” – здійснити цільові інвестиції за рахунок коштів міжнародних донорів. Це фінансування необхідне для збільшення рівня капіталу на душу населення. Коли даний рівень стане достатньо високим, тоді економіка країни-реципієнта буде спроможною задовольняти основні потреби. Домогосподарства зможуть здійснювати заощадження на майбутнє, що, у свою чергу, дозволить поставити економіку на шлях сталого економічного зростання. Також потрібно враховувати той факт, що подібна допомога позитивно вплине на економічне зростання завдяки збільшенню віддачі від капіталу. Дж. Сакс вважає, що необхідний рівень

інвестицій для виходу з "пастки бідності" неможливо профінансувати без донорської допомоги з боку міжнародних організацій і багатих країн, та виокремлює декілька аспектів ефективної зовнішньої допомоги [9, с. 317–320].

Допомога має бути достатньо великою, щоб дозволити країні-реципієнту фінансувати свій інвестиційний план. Крім того, вона має надаватися протягом досить тривалого часу, щоб дозволити країні-реципієнту виконати довгострокову програму масштабування. Таким чином, процес надання допомоги повинен бути передбачуваним, оскільки перерви в ньому можуть поставити під загрозу інвестиційну програму чи макроекономічну стабільність країни-реципієнта.

Допомога не повинна розпорошуватися на дрібні проекти, ефективно програмування, координація та моніторинг яких потребують чималих зусиль з боку як реципієнтів, так і донорів [10]. Сам факт фінансування бідних країн у значних обсягах не є достатньою умовою для забезпечення економічного зростання, оскільки отримані кошти можуть використовуватися неефективно. Успіх донорських впливань залежатиме від спроможності уряду реалізувати інвестиційний план, який повинен включати такі шість компонентів:

- децентралізоване здійснення державних інвестицій;
- належна якість підготовки персоналу;
- актуальні інформаційні технології для контролю;
- визначення адекватних кількісних показників, яких уряд планує досягнути після завершення інвестиційної програми;
- якісний аудит витрачання отриманих коштів;
- чіткий механізм контролю та оцінки інвестиційної програми.

Протилежна позиція полягає в обґрунтуванні позитивного впливу зовнішньої допомоги на економічний розвиток безвідносно до якісних параметрів економічної політики, які впроваджує уряд країни-реципієнта. Чимало емпіричних досліджень, які базуються на широкому статистичному матеріалі, вказують на змішаний характер отриманих результатів та/або нейтральний взаємозв'язок між допомогою та економічним зростанням.

Останнім часом у ряді наукових праць підтверджується позитивний вплив кредитів МФО на економічне зростання, проте акцентується, що він був порівняно невеликим: регулярне надання зовнішньої допомоги в розмірі близько 10% ВВП країни-реципієнта в майбутньому підвищує його рівень приблизно на 1%. Також дослідження вказують на необхідність поділу часових рамок, у межах яких аналізується вплив допомоги на економічне зростання. Вплив може бути мінімальним, а іноді й негативним у короткостроковій перспективі (5 років або менше), тоді як протягом довгострокового періоду (30 років) було зафіксовано позитивний зв'язок, і зростання при цьому становило більш як 1% ВВП [11].

У ряді праць наголошується на регулярності допомоги країнам-реципієнтам і фактично обґрунтовується позитивний вплив зовнішньої допомоги на темпи економічного зростання за умови, що вона вчасно потрапляє до країни, яка її потребує. У тих країнах, де допомога виступає серйозною рушійною силою економіки, непостійність її обсягів посилює макроекономічну нестабільність, впливаючи на приватні й державні інвестиційні витрати і довгострокові перспективи зростання. Донорська допомога здатна посилити реальні ділові цикли в країнах-одержувачах. Зафіксований ступінь непостійності обсягів допомоги не можна пов'язувати виключно з діями донорів: використовуючи свої власні процедури, вони часто

змушені реагувати на несподівані або несприятливі економічні та політичні події в країнах-реципієнтах, які виходять за рамки контролю з боку донорів (наприклад, донор може заморозити черговий транш допомоги, якщо виділені в попередньому році ресурси були не освоєні).

Для вибірки з 65 країн-одержувачів вищі рівні непостійності обсягів допомоги асоціюються з більш низькими довгостроковими темпами зростання ВВП на душу населення. Найменш розвинуті країни та невеликі острівні держави, які розвиваються, входять до числа залежних від допомоги країн, які стикаються з найвищими рівнями непостійності. Розрахунки показують, що чисті витрати, пов'язані з непостійністю обсягів допомоги, можуть досягати 15–20% від загального обсягу допомоги; при поточних рівнях допомоги сума втрати добробуту може доходити до 16 млрд. дол. Для середньої країни-одержувача чисті витрати від непостійності обсягів допомоги становлять майже 2% ВВП. На кожний долар наданої допомоги витрати (залежно від донора) коливаються від 7 до 28 центів. У тому самому дослідженні показано, що ступінь непостійності варіюється між різними донорами, причому втрати через непостійність обсягів допомоги є найвищими у випадках, коли великим донором виступають США: на кожний долар виплаченої допомоги такі втрати більш як у два рази перевищують рівень втрат Японії – наступного, найбільш “волатильного” донора.

Ряд дослідників звертають увагу на обмежену здатність країн-реципієнтів абсорбувати зовнішню допомогу, що негативно впливає на її ефективність у контексті забезпечення економічного зростання. Брак абсорбційної потужності в країнах-реципієнтах є однією з фундаментальних причин низької ефективності допомоги. Під абсорбційною потужністю розуміється певний набір обмежувачів структурного характеру (особливості економіки, макроекономічна нестабільність, особливості інституційної системи країни тощо), який регламентує можливості економіки країни-одержувача ефективно абсорбувати приплив зовнішніх ресурсів. Також заслуговують на увагу спроби виокремлення основних напрямів і класифікації підходів у науковій літературі щодо встановлення взаємозв'язку між зовнішньою допомогою та економічним зростанням. У рамках емпіричних досліджень впливу зовнішньої допомоги на економічний розвиток, які базуються на опрацюванні статистичних даних з Азії та Африки, М. Абурая називає два головних наукових підходи:

– *теорія суспільного інтересу*, яка була і залишається найбільш значущою теорією, що сформулировала теоретичний підхід до оцінки зовнішньої допомоги. В її рамках є поширеним твердження, що зовнішня допомога критично важлива для країн, які розвиваються, оскільки бере участь у заповненні інвестиційних розривів, що, у свою чергу, допомагає їм вибратися з так званої “пастки бідності”;

– *теорія суспільного вибору*, яка негативно оцінює вплив зовнішньої допомоги на динаміку економічного розвитку, – вона, можливо, навіть шкодить країні-реципієнту. У рамках даної теорії пояснюється мотивація країн-донорів у наданні міжнародної допомоги. Згідно з теорією суспільного вибору, всі політичні рішення спрямовані на максимізацію корисливості заінтересованих груп – політиків, виборців та чиновників-бюрократів. У даному контексті надання зовнішньої допомоги бідним країнам розцінюється як спосіб політиків здобути прихильність виборців під час чергових виборів і зберегти політичний вплив [12, р. 169].

Викладене положення щодо застосування теорії суспільного інтересу в дослідженні взаємозв'язку діяльності МФО та розвитку національних економік зумов-

лене остаточною редакцією Цілей сталого розвитку на 2016–2030 роки, які схвалені 25 вересня 2015 р. на 70-й сесії Генасамблеї ООН і серед яких перше місце посідає саме боротьба з бідністю. Зокрема, відповідна протидія бідності визнається головним глобальним завданням сучасності і необхідною передумовою сталого розвитку, що має зумовити формування стійких моделей споживання і виробництва, раціональних підходів до використання природно-ресурсного потенціалу, фундаменту для подальшого економічного і соціального розвитку.

У звіті Світового банку 1998 р. "Оцінюючи допомогу: що працює, що ні і чому" міститься глибокий аналіз ефективності зовнішньої допомоги, в якому було сформульовано політику селективного підходу до її надання. Надалі результати цього аналізу лягли в основу майбутньої політики Світового банку стосовно бідних країн. Після публікації даного звіту більшість досліджень на цю тему підтверджували гіпотезу про те, що зовнішня допомога позитивно впливає на економічне зростання країн-реципієнтів, оскільки в разі її відсутності зростання було б скромнішим.

Розглядаючи ширший інституціонально-економічний контекст розбудови МФО, зазначимо, що поступ глобальної світової фінансової системи посилив взаємозв'язок національних економік, у тому числі і через підвищення рівня доступності ринку капіталу для країн, які розвиваються. У свою чергу, короткі строки існування окремих фінансових потоків, спричинені, зокрема, високим рівнем волатильності та спекулятивними мотивами, призвели до дифузії нестабільності як до однієї з основних ознак сучасної світової економіки. Відповідно, одним з головних пріоритетів досягнення сталого розвитку на макроекономічному рівні є наявність стабілізуючого фактора в діяльності МФО, що зумовлює їх визначну роль, оскільки параметри, закладені в їх фінансових кредитних угодах, перетворюються на індикатори розвитку національних економік, використовувані паралельно іншими інституціями на ринку, наприклад комерційними банками та кредитними агенціями.

Таким чином, у світі дедалі ширше починає визнаватися зростаюча роль міжнародних фінансових інститутів, що пов'язано з необхідністю чіткого розуміння їх ресурсних обмежень і потреб застосування вибіркового підходу. Останній має ґрунтуватися на серйозних інституціональних засадах забезпечення інструментів стимулювання розвитку приватного інвестування, не заміщуючи приватний сектор як такий у сферах, де його вплив є більш значущим. Відповідно, ефективне вирішення зазначених проблем є можливим за умов, що самі міжнародні фінансові інституції становитимуть взірць прозорості та високого рівня внутрішньої організації, що сприятиме належному розвитку сфер, до яких вони матимуть відношення. Таким чином, розвиток національних економік за сприяння МФО великою мірою залежить від чітких операційних принципів та моделей управління самих МФО.

У цьому зв'язку можна погодитися з однією з тез директора-розпорядника МВФ М. Камдесю (1987–2000 рр.), згідно з якою на сучасному етапі розвитку МФО одним з основних завдань є розробка збалансованої універсальної парадигми розвитку, яка б містила конвергентні особливості застосування універсальних етичних норм високої якості та вирішення цілей забезпечення ефективності, передбаченої загальним контекстом ринкової конкурентної боротьби [13].

Таким чином, у науковому середовищі був напрацьований цілий пласт літератури, яка пояснювала причини негативного впливу зовнішньої допомоги на

економічний розвиток. До таких причин, зокрема, відносяться формування ментальної залежності урядів від зовнішніх джерел фінансування, витіснення і гальмування розвитку приватного сектору, погіршення якості бюрократичного апарату, послаблення управління, зниження конкурентоспроможності. В умовах глибоких структурних реформ будівництво інститутів є важливішим, ніж власне виробничі інвестиції, оскільки саме відсутність необхідного інституціонального середовища виявляється головною перешкодою для надходження інвестицій, а примусове (державне) інвестування, підживлене зовнішньою допомогою, є вкрай неефективним через відсутність потрібної інфраструктури, насамперед політичних і правових інститутів. Отже, сама по собі якісна економічна політика сприяє економічному зростанню, при цьому ключовими є фіскальна, монетарна і торговельна політики, а розмір міжнародної допомоги не можна вважати вагомим фактором, який впливає на економічне зростання. У свою чергу, в бідних країнах з погано керованою економікою міжнародна допомога буде непродуктивно використана як неефективні державні видатки.

На нашу думку, сказане формує загальні рамкові теоретико-методологічні засади визначення механізмів впливу МФО на розвиток національних економік шляхом сприяння організації моделі інклюзивного розвитку, в межах якої крім прямих форм підтримки окремих функціональних зон національного господарства фінансовими ресурсами створюється інституціональний контекст подальшого вдосконалення державного управління через якісні покращення у сфері державних фінансів, зумовлені потребою імплементації операційних стандартів функціонування більш високої якості в ході безпосереднього співробітництва з МФО.

Висновки

МФО відіграють важливу роль у підтримці економічних реформ у країнах-реципієнтах, надаючи можливість залучення пільгових фінансових ресурсів (для здійснення цих реформ і реалізації системних проектів розвитку економіки), прямих інвестицій і технічної допомоги в економіку. Метою політики співробітництва України з МФО має стати забезпечення рівноправної участі в міжнародних інтеграційних процесах через ефективне залучення і використання кредитних ресурсів, створення умов для сталого економічного зростання та формування сучасної ринкової економіки. Активізації відносин з МФО, збільшенню обсягів залучених ресурсів та ефективності їх використання значною мірою сприяє **зміцнення інституційної платформи співробітництва**. Вагомим кроком на цьому шляху стало створення досконалішого механізму співпраці України з МФО через поєднання кредитних і грантових ресурсів.

Принципово важливою є активізація пошуку нових можливостей бізнесу в просуванні українських проектів на зборах кредитних комітетів МФО. Провідну роль у цьому процесі має відігравати розширення представництва міжнародних банків в Україні для підвищення результативності пошуку нових проектів, покращення їх обґрунтованості та якості. У рамках залучення і використання ресурсів МФО необхідно активно узгоджувати напрями співробітництва з національними пріоритетами соціально-економічного зростання. На особливу увагу заслуговують розвиток потенціалу України в галузі науково-технічного співробітництва, створення сприятливих для просування на європейський ринок українських технологій і наукомістких товарів.

Програми співробітництва з МФО є найефективнішими в тих країнах, де внутрішня і зовнішня політика найбільшою мірою відповідає цілям підвищення добробуту народу і, насамперед, економічному розвитку країни. Допомога повинна надаватися урядам, які намагаються досягти цього шляхом ефективного адміністрування, виконання основоположних функцій державної влади та ліберальної економічної політики. Кредитні ресурси МФО і є одним з найпоширеніших інструментів акумулювання фінансових ресурсів у національних економіках, які сприяють участі країн-реципієнтів на міжнародних ринках фінансів і капіталів, проте необхідно дотримуватися зваженого підходу до оцінки співробітництва з МФО та у визначенні переваг і недоліків залучення до національних економік ресурсів цих установ.

Список використаної літератури:

1. *Зайцев Ю.* Проблемы эффективности содействия международному развитию: теоретические и практические аспекты // Вестник международных организаций. — 2011. — № 3 (34). — С. 105–118.
2. *Кістерський Л., Бурлай Г., Липова Т.* "План Маршалла" для України // Стратегічна панорама. — 2000. — № 3–4. — С. 90–97.
3. *Гець В.М.* До питання застосування підходів "плану Маршалла" для України // Економіка України. — 2015. — № 4. — С. 6–11.
4. *Кістерський Л.Л.* Формування сучасної Європи: стримування та розвиток // Економіка України. — 2015. — № 4. — С. 19–27.
5. *Samuelson P.* Economics: An Introductory Analysis. — 2nd ed. — New York : McGraw-Hill, 1951. — 656 p.
6. *Mosley P.* Aid-effectiveness: The Micro-Macro Paradox // IDS Bulletin. — 1986. — Vol. 17. — Iss. 2. — P. 22–27.
7. *Bauer P.* Equality, the Third World, and Economic Delusion. — Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1981. — P. 86–156.
8. *Deaton A.* The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality. — Princeton : Princeton University Press, 2015. — 360 p.
9. *Сакс Дж.* Конец бедности. Экономические возможности нашего времени. — М. : Изд. Института Гайдара, 2011. — 424 с.
10. *Kistersky L., Prigmore K., Sics U., Prigmore B., Lypova T.* Donor Development Resources – Aid Programming and Implementation Guide. — Kyiv : Publishing House "Kyiv University", 2012. — 141 p.
11. *Arndt C., Jones S., Tarp F.* Assessing Foreign Aid's Long-Run Contribution to Growth in Development // WIDER Working Paper. — 2013. — № 2013/072 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.wider.unu.edu/publications/working-papers/2013/en_GB/wp2013-072/.
12. *Abouraiа M.K.* Impact of Foreign Aid in Economic Development of Developing Countries: a Case of Philippines // European Journal of Business and Social Sciences. — 2014. — Vol. 3. — № 4. — P. 166–180.
13. *Camdessus M.* International Financial Institutions: Dealing with New Global Challenges. — Washington D.C. : The Per Jacobson Foundation, 2005 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.perjacobsson.org/lectures/092505.pdf>.

References

1. *Zaitsev Yu.* *Problemy effektivnosti sodeistviya mezhdunarodnomu razvitiyu: teoreticheskie i prakticheskie aspekty* [Problems of efficiency of the assistance to the

international development: theoretical and practical aspects]. *Vestn. Mezhdun. Organiz. – Bull. of Intern. Organiz.*, 2011, No. 3 (34), pp. 105–118 [in Russian].

2. Kisters'kyi L., Burlyai G., Lypova T. "Plan Marshalla" dlya Ukrainy ["Marshall plan" for Ukraine]. *Strateg. Panor. – Strateg. Panor.*, 2000, No. 3–4, pp. 90–97 [in Ukrainian].

3. Heyets V.M. *Do pytannya zastosuvannya pidkhodiv "planu Marshalla" dlya Ukrainy* [To the question of application of the approaches of the "Marshall plan" in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Ekonomika Ukrainy*, 2015, No. 4, pp. 6–11 [in Ukrainian].

4. Kisters'kyi L.L. *Formuvannya suchasnoi Evropy: strymuvannya ta rozvytok* [Formation of modern Europe: containment and development]. *Ekonomika Ukrainy – Ekonomika Ukrainy*, 2015, No. 4, pp. 19–27 [in Ukrainian].

5. Samuelson P. *Economics: An Introductory Analysis*, 2nd ed. New York, McGraw-Hill, 1951.

6. Mosley P. Aid-effectiveness: The micro-macro paradox. *IDS Bulletin*, 1986, Vol. 17, Iss. 2, pp. 22–27.

7. Bauer P. *Equality, the Third World, and Economic Delusion*. Cambridge, Mass., Harvard Univ. Press, 1981, pp. 86–156.

8. Deaton A. *The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality*. Princeton, Princeton Univ. Press, 2015.

9. Sachs J. *Konets Bednosti. Ekonomicheskie Vozmozhnosti Nashego Vremeni* [The End of Poverty. Economic Possibilities for Our Time]. Moscow, Gaidar Institute, 2011 [in Russian].

10. Kistersky L., Prigmore K., Sics U., Prigmore B., Lypova T. *Donor Development Resources – Aid Programming and Implementation Guide*. Kyiv, Publishing House "Kyiv University", 2012.

11. Arndt C., Jones S., Tarp F. *Assessing Foreign Aid's Long-Run Contribution to Growth in Development*. WIDER Working Paper, 2013, No. 2013/072, available at: http://www.wider.unu.edu/publications/working-papers/2013/en_GB/wp2013-072/.

12. Abouraia M.K. Impact of foreign aid in economic development of developing countries: a case of Philippines. *Europ. J. of Business and Soc. Sci.*, 2014, Vol. 3, No. 4, pp. 166–180.

13. Camdessus M. *International Financial Institutions: Dealing with New Global Challenges*. Washington, D.C., The Per Jacobson Foundation, 2005, available at: <http://www.perjacobsson.org/lectures/092505.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 20 липня 2016 р.
